

Na valčianskych lúkach

Jozef Štefko

Peter, Pavol kosy kujú, Cyril, Metod zahra-
bujú. Takto by mohli povedať Valčania, keby
v nich nevyschýnala básnicka žila...

Podvečer na Petra Pavla hore dedinu so spe-
vom a výskotom odchádzajú prví kosci. Na hor-
nom konci sa delia. Jedna časť ide dolinou do
Črných, Priesočného, až na Madáče, iná poma-
ly stúpa hore Bobotom na Ploštiny, Lásky, ďa-
lej pod Skálku a ešte ďalej: pod Kýčeru, kde
valčiansky chotár hraničí s rajeckým.

Dedina zatícha, lúky ožívajú. Rozhárajú sa
ohne a kosci volajú na seba. Ohláša sa i harmo-
nika, spev a trúba. Pod hustými jedľami alebo
bukmi pripravuje sa nocľah: mach, suché listie,
koberce a hromady dreva na oheň, aby nebolo
zima. Mládenci sa chodia navštevovať a otcovia
s deťmi, starí otcovia s vnukmi sa rozprávajú:
Kedysi bolo inak. Ľudia boli lepší a veselší. Aj
„kozol“ chodieval. Kozol je rozprávkový vták,
ktorý húka a širokými krídlami rozmetáva
zlým koscom vatru. Ak niekto vtedy vykukne
zpod koberca, hodí sa naňho a vyďube mu oči.
Preto nik ho nevidel, ani starý otec nie, iba
nebohý Grgáň, ale zvedavec, doplatil na to:
miesto očí mu zostaly prázdne jamy a večná
temnota. Preto, ak počuješ, syn môj, húkať koz-
la, zavri oči, aby si nepochodil ako neborák
Grgáň. Deti počávajú, pri každom zvuku sa
jašia: Pst, kozol! Ale to len suchý konár pukol,
zavyl pes, alebo výskot mladých z druhého bo-
ku sem doľahol.

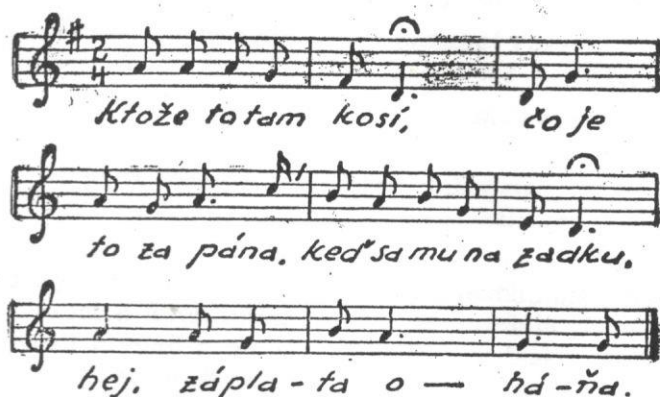
Zaspáva sa po polnoci a hneď za brieždenia
zvoní osla na kose a do ranného svitu suší
tráva.

Zatiaľ v dedine už včera spravili „hriato“ a
pirohy. Kosenie bez týchto špeciálnych lúčnych
rekvizít sa nemôže obísť. Pirohy sú obyčajné
dlhé koláče — lekvárniky, obliate masťou a
mliekom a posypané makom. Nikdy sa vo Valči
nejedia pirohy, iba na lúkach. Preto, keď ich
mamky robia, v kuchyni cítia vôňu sena. Ak sa
deti pokúšajú uchmatnúť čo len „maličky pirož-
tek“, mamka skríkne, aby išli na lúky, že sa
ich môžu dosýta najesť.

Keď kosci začínajú prvý radok, prebúdza sa
i dedina. Ženičky s batohmi sa ponáhľajú na
lúky. V batohu pirohy, hriato, pripravená sliep-
ka, len do hrnce ju položiť, kuchynský riad,
pod pazuchou hrable, vedľa deti, ktoré sa ešte
boja nocovať v hore. Ženičky sa vyčkávajú:
dvom-trom je predsa veselšie. Cesta je únavná,
hodinu, dve, aj päť, treba sa ponáhľať, kosci
budú hladní a netrpezliví.

Zase sa ozýva výskot, fistulový, prerušova-
ný dľaňou, ktorou sa zakrývajú ústa. Odpo-
vedajú hrubšie hlasy. Fistula patrí ženám, hrub-
šie tóny chlapom. Chodníky sú príkre, závozy

vymyté, batoh ťažký, deti rozbehané. Nejedna
žena zastane a volá: Poda-áj ruku, poda-áj! Od-
poved': Na-á moja, na-á! Takto sa kričí na kra-
vy, ale ženy sa nenahnevajú, iba ak piesňou po-
vedia, čo si o huncútovi myslia:

Ak je vrštek naozaj veľmi príkry, ženy si
sadaajú podeň, aby si dlhšie vydýchly. Ale keď
nohy a ruky nie sú zamestnané, treba zamestnať
hrdlo, lebo na lúkach sa alebo robí, alebo spieva.

Horeže len, hore, hore týmto vrškom,
akože ja vyndem, hej, s týmto mojím bruš-
kom?

Takto si spievala „totička Kerdičeje“, žena tučná ako pec, s večne figliarskym úsmevom, ktorej sa ústa nikdy nezatváraly. Dnes je v Kanade. Ktovie, či si aj tam tak vyspevuje!?

Deti, čo nocovali na lúkach, utekajú ženám naproti. Aj kosci vše sbehnú, aby odniesli batoh. Veď nepomáhajú zadarmo. V batohu sú spievanky-hriato, ktoré sa kľže smädným gágom a robí človeka veselým.

Okolo desiatej kosci ustávajú. V tóni strovmov kujú kosy. Nastáva robota pre ženy-hrabáčky: roztriasať radky, odhrabovať, prevracať, dávať do kôp a — spievať:

*Veselá je lúka, kade ja chodievam,
a veselšia bude, hej, keď si ja zaspievam.*

Mládenci sa hneď zastarajú:

*Zahrabuj, zahrabuj, to seno zeleno,
však ho nakosilo, hej, hlápä podareno.*

V ich slovách je kus pýchy, ktorú treba za horúca skrotiť, preto dievčence ich zahriaknu:

*Tí valčianski kosci, to sa samá pýcha,
veru sa ich zmestí, hej, sedem do štvrtníka.*

Ak sa zastarie jednotlivец, odpovedia mu takto:

*Bože môj, Otče môj, s povaly sa trúsi,
Janovi Kráľeje, hej, poplesnelý fúzy.*

Podvečer zas kosci chytajú kosy a hrabáčky, okolo ohňov vyspevujú:

*Ten mesiac júnový hore rožkom nastau,
Tóno Mičudeje, hej, ten u Čačkou zaspau.*

*Ej, lúky, lúky, veselé lúky! Koľko lások sa tu
začína! Koľko žiarlení, a nevinných hádok a
v podstate nevinného posmievania!*

*Bodaj si sa krútiu v pekle na prostriedku,
veď si ma oklamau, hej, ako kohút sliepku*

Alebo:

*Pirohy, pirohy, veď ste na tri rohy,
tí Huceje kosci, hej, majú krivé nohy.*

Budúce nevesty žialia nad svojou slobodou, ktorú skoro stratia, a boja sa budúceho manželského života:

*Horičky čurejú, budem sa vydávať,
o malý, krátky čas, hej, budem oplakávať.*

Keď sa celkom zvečeri, aj ľudia mäknú ako tône a milá sa milému celkom ticho privráva:

*Veru si, môj milý, z tej voňavej ruže,
keď ta moje srdce, hej, zabudnúť nemôže.*

Ani mládenec nemôže inak zaďakovať, iba piesňou:

*A ja ti, Anička, za pieseň ďakujem,
veru ta ja verne, hej, zo srdca milujem.*

Keď Valčania začali húfom bežať do Ameriky a predávať svoje majetky, prichádzali sem Oravci a Trenčania. Dedina sa miešala. Domo-rodci nemali a nemajú príštelcov v láske, čo sa, pravdaže, prejavuje aj na lúkach. Okrem viacmenej hrubších výrazov vše počuť aj túto, aby si „Oravka“ nemyslela, že sa vydá za Valčana:

*Nepyskuj, negambuj, ty Oravskuo vrece,
lebo ta moja mať, hej, za nevestu nechce.*

Oravská dievka si hádam i poplače, ako to počuť aj v piesni:

*Keď si ja zaspievam i zaplakať musím,
že sa po tej Valči, hej, ponevierat musím.*

Tráva sa mení na seno. Seno vonia. Ale kosci neschádzajú s lúk celý týždeň. Pomáha sa susedovcom, nádejným testovcom, celej dedine. Veselé hrabáčky zostávajú s nimi.

Ak si bohatší gazda najal koscov a hrabáčky, a ak je hádam žgrloš, neodpustí si, aby ľudom nepripomenul:

*Nieto dobrý dosec, čo vždy kosu kuje,
ani tá hrabáčka, hej, čo vždy vyspevuje.*

Ale pomocníci nezabúdajú odpovedať, aby ho vari uspokojili a zalíškali sa mu:

*Pane náš, pane náš, veselú čeladť máš,
a to všetko preto, hej, že ju dobre chováš.*

Lúky neutíchajú ani v noci. V senných kópách je stály pohyb, šepotanie. Ohne blčia a deti počúvajú, či sa neohlási kozol.

S prudkých svahov sa seno fahá na šmyku do doliny alebo na rovnejšie miesto, aby sa mohlo naložiť na voz. Na kapitálny voz, lebo dolu brehom sa ľahko ide, hoci nie je zvláštnosťou, že senom naložený voz sa v závoze prevrhne a vyplašené hrabáčky s výskotom sletia do lieštia. Ale aj to patrí k veci.

Voz za vozom letí dolu dedinou a lúky pustnú. Oživia ich „jalovence“, ktoré na pokosených lúčach hľadajú to, čo kosa nezasiahla.

*A v komôrke sa do noci ticho ozýva pieseň
Bola som na lúkach, dau mi milý dukát,
a ja jemu pero, hej, aby bola jeho.*